EMIL BOTTA

Un dor fără

saţiu"

„Şi te rog să nu-mi rîzi / la umorul negru, / nici un surîs pentru fanfaronadele mele, / pentru / proverbialul meu rîs...": nu se putea recomandare mai potrivită decît aceasta pentru versurile din ***Un dor fără saţiu,*** admirabila carte recentă a lui Emil Botta ce seamănă tot mai puţin cu autorul ***întunecatului April,*** cu *„tragica paiaţă",* cum zicea Pompiliu Constantinescu, sau cu arlechinul cu obraz de cretă *(„şi-mi scrii poezii pe obrazul de cretă"),* sumbru şi patetic Pierrot, cu histrionul romantic, strigoi bacovian la origine, tîrîndu-şi prea lunga hlamidă pe la gale funebre *(„ cina înecaţilor").* Jocul, unde a mai rămas, e ritualizat la maximum, stilizat, şi-a pierdut nota sprinţară, glumeţ-afectată, chiar dacă nu şi ironia rece şi lucidă. Titlul însuşi al volumului, împrumutat de la o poezie din ***Pe-o gură de rai,*** este expresia celei mai grav-romantice insaţietăţi existenţiale: *„ Un dor fără saţiu m-a-nvins, / şi nu ştiu ce sete mă arde mereu ".* Poezia lui Emil Botta este esenţial una a măştilor. Poetul e *„veştedul cavaler", „vicleanul domnişor", „îngerul exterminator",* vedenia de pe cîmpul de os, convivul vesel la cina cea fără de taină, Regele Păstor, descăpăţînatul Denis cel Scurt, Petru Cercel mistuit de dor de ţară, Ion Vodă Armanul rupt de patru cămile, *„Noi Stan Păţitul",* hidalgo autohton. Masca lirică demască sentimentul. Poet pe scenă, Emil Botta e actor în poezie: în acest sens s-a vorbit pe drept cuvînt despre teatralitate la el. Joacă un singur rol (pe al lui însuşi), dar travestindu-se mereu, punîndu-şi o mască, declamînd monologic. Furişat sub travesti, poetul se lasă pradă viziunilor sale himerice. Ca să se exprime, sentimentul are nevoie la el de consumaţia teatrală, de spiritul imaginar al unei culturi, de lemnul scenei sub picioare, de mască. 1. Negoitescu respinge acest caracter teatral al liricii lui Emil Botta, preferind a vedea, din contra, în arta actorului poezia: *„arta actorului era doar una din formele metaforei sale existenţiale, fundamentale, de natură strict poetică".* Desigur, dar arta poetului nu relevă oare, la rîndul ei, prin „hamletism" şi monolog shakespearean, cum observa G. Călinescu, o metaforă a înscenării şi a măştii?

Noutatea în ***Un dor fără saţiu*** (şi în precedenta culegere, ***Vineri,*** un fel de recviem la moartea fratelui iubit) constă în scăderea funambulescului şi în accentuarea seriosului. Fanfaronadele, arlechinadele lasă locul unui joc halucinatoriu, nedublat totdeauna de parodie. Acest fond tragic era de la început la Emil Botta, dar poetul i se sustrăgea prin persiflare, afectînd rîsul sarcastic dispreţuitor, luînd postura clovnului lui Laforgue. Acum

însă rîsul pare a îngheţa pe buze şi jongleriile devin neputincioase în faţa morţii pe care încearcă zadarnic s-o alunge prin exorcismul cuvîntului:

„Am înlemnit
la vederea cucului,
un cuc de pripas
pe la casele noastre.
Ce mai cuc sărac,
i-am văzut şi faţa
slăbită, sleită.
Eu cu jonglerii,
eu cu clovnerii,
încerc să-l încînt,
cu vînt cucu vînt,
să-l distrez cu nimic
pe Fluieră- Vînt.
Frig in ochi îi arunc,
din ulcioare de cucută
îi dau să bea,
ulcioare de foc îi întind,
pe pat de cuie îl culc,
fac din cuc un fachir, .
lopeţi de pămînt
arunc peste el.
Şi stele fumegînde
şi focuri crescînde...
Eu cu jonglerii,
eu cu clovnerii".

Altundeva, moartea e Galbena (tot o pasăre) cu inel de vînzare în cioc, telal fariseic ce-şi reînnoieşte mereu propunerea, sau e Umbra (zburînd peste capete), vrăjitoarea de papură, *„ canalia cea luminoasă",* care atrage şi totodată respinge, în primul caz plîngerea nemîngîiatului poet *(„ Noi, Stan Păţitul / murind, / şi de a nu muri / fiind nemîngîiat / spre a mea consolare | am murmurat / al meu laitmotiv, al meu Credo: / Frumuseţea este o Stea / după umila părere a mea".)* traduce liric un sens kierkegaardian al morţii (maladia mortală constă în a nu putea muri) însă nu întîmplător recurgînd la personajul popular existent şi la Creangă care-l păcăleşte pe Dracu aşa cum Ivan Turbincă o păcăleşte pe Moarte: ideea este *„ţi-a murit moartea",* însă, altădată, sfîrşitul, stingerea (văzute superb cosmic: *„Steaua era pe sfirşite, /stingerea*

sunase şi ea, / cerurile deschise cîntau ", unde însă Steaua poate fi aceea a Frumuseţii la care se refereau versurile citate mai înainte) provoacă mânjirea poetului, care, cu laşităţi dramatice, refuză moartea ce s-a metamorfozat într-un înger-insectă cu mii de aripi fluturînde: „ *Vine un chip fără chip, /vine o voce fără voce, / un sunet fără sunet,/vine o faţă fără faţă, /vine canalia cea luminoasă, /cu aripi mii. /Şi ce ţesătură, / ce scriere cuneiformă, / ce misterioasă, / ce ţepi de arici / în fluturare hidoasă! / Nu mă lupt cu tine / ca lacob cu îngerul, / nu mă cosi, nu mă secera, | nu mă chema lacob, l sini altcineva".*

Multele motive populare care apar în poezia lui Emil Botta de la ***întunecatul April*** şi care sînt prezentate cu atît mai insistent în ***Pe-o gură de rai, Vineri*** şi ***Un dor fără saţiu*** (descîntece, bocete, balade, jocuri de copii etc.) fac din el unul din cei mai originali cunoscători lirici ai folclorului. Ceea ce la Ion Gheorghe este expresionism naiv şi ţipător, icoană pe sticlă, kitsch, devine la Emil Botta prelucrarea savant-estetică, în tradiţie eminesciană sau mai ales barbiana. **Domnişoara Hus, Riga Crypto** şi celelalte nu sînt străine bunăoară de acest ciudat ritual pe tema sacrificiului în forma unui joc copilăresc:

„- Du-mă la Orb, la Cărămidă
N-am tihnă aici, m-am prea
săturat de strălucirea
sistemului tău planetar;
sînt sătulă de tine, Ştrengar.
Du-mă, te rog la Cărămidă...
Ceea ce şi făcui fiindcă mie nu-
mi plac'e a fi rugat în zadar: -
Cărămidă Orbule, rege
Cărămidă, un dar îţi aduce
Ştrengar, o fată frumoasă,
desprinsă din sistemul meu
planetar! — Lasă tu, lasă
Ştrengar, îmi spune Cărămidă,
nu am ochi pentru steaua
ruptă din sistemul tău
planetar. Şi pe aici nu veni, la
intrare veghează grifon de
granit

cu răcnet cu tot împietrit.
Şi acolo, in zare,
la munţii de var,
acolo am streanguri
pentru strengari.
Tu, Strengar,
priveşte şi treci prin oglindă
ca un Til-Buh-Oglindă.
Dacă nu,
la streanguri cu tine, Strengar!".

Obsesia motivului mioritic fiind veche la Emil Botta, o regăsim într-o frumoasă baladă, unde omorul ritual apare metafizic transfigurat:

„Alei. ce vis, alei!
M-au bătut cei trei,
Veri păcurari trei,
ca înlr-o intîmplare nelumească
m-au lovit
cu bita lor ciobănească.
Şi m-au ciocănit,
şi m-au ciomăgit:
Ce vrei de la noi,
de la oi,
ce vrei, ce mioară cei
tu, cu floarea la piept,
veşted cavaler,
viclean domnişor?
Nu eşti oare îngerul
exterminator':'"

Nu lipsesc, în aceeaşi manieră rafinat folclorică, reminiscenţele sau figurile istoriei naţionale. *„Glasul Petrului Cercel"* sună *„stins şi nestins",* jeluindu-şi suav-liric focul dorului de ţară: *„Poate acuma | cînd stelele nu-s, / nu-s pe cer f constelate imperii, / poate acuma, / odată ce m-a răpus / Apune-Soare | cu sulițe de foc, / poate acuma / cuvine-se. / In starea de umbră / nevăzută de ochi omeneşti / cuvine-se acuma, | umbra de mlndru bărbat / să îngenuncheze | la glie, la humă. | Cuvine-se a murmura, /a mărturisi: Patrie, Mumă!"* Bocetul lui Ion Vodă cel sfîrtecat de cămile e bărbătesc, aspru judecătoresc, rostit parcă de stafia întunecată a unui răzbunător:

„ M-au întrebat
că de ce moarte am murit,
ce de patimi am suferit.
Pe mina cămilelor m-au dat
şl mimai sufletul meu neadormit
ştie ce-a pătimit.
Iară sufletul meu
în judecată le-au strigat
pe cîteşipatru cămilele
care sufletul
de trup I-au depărtat,
pe cocoşatele
pe care cu sîngele meu le-am
zugrăvit
în singe tot, le-am împodobit.
Parfumele Arabiei toate
nu spală mîna cămilelor,
ale cămilelor mîini
în Ion încleştate.
Cămaşa de piele
nu le-a putrezit,
ciolanele nu s-au risipit,
ele, ciolanele,
au înflorit.
O, strîmbă dreptate,
pentru cîteşpatru,
cîteşpatru care m-au canonit,
Io trunchiatul cumplit,
cu frigul în oase vărsat,
în moarte încarcerat,
io pe cîteşpatru cămilele am
încălecat
şi în patru cornuri de lume, ca o sălbăticiune de aer,
m-am făcut zburat".

Asemenea versuri, extraordinare, sînt nenumărate în *Un dor fără saţiu,* carte a unui mare poet contemporan.

(România literară, nr. 48, i976)